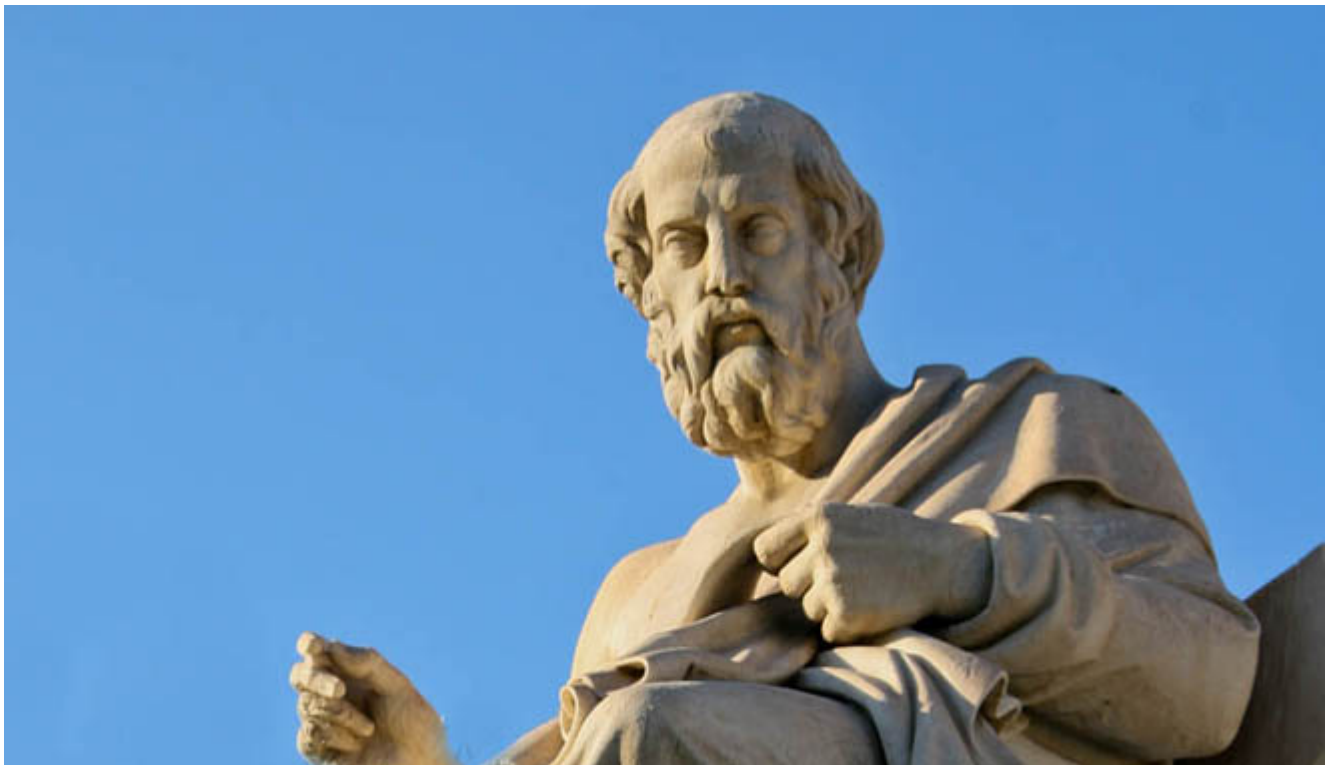

Φιλοσοφία: απόρρητη και όχι απόρρητη, έλεγε ο Πλάτων (Γεώργιος Χ. Κουμάκης, Επ. Καθηγητής Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων)

/ [Πεμπουσία](#)

Βασική αρχή των Πυθαγορείων ήταν ότι δεν έλεγαν τα πάντα σε όλους παρά μόνον στον δικό τους στενό κύκλο¹⁰. Σύμφωνα δε με τον Πορφύριο, οι Πυθαγόρειοι δεν εξέφραζαν τη γνώμη τους με σαφήνεια και καθαρότητα, αφού τηρούσαν εξαιρετική σιωπή, ώστε κανένας από αυτούς που τους άκουσε δεν μπορούσε να πει με βεβαιότητα τι είπαν¹¹.

Την τακτική αυτήν υιοθέτησε και ο Πλάτων αλλά μόνον εν μέρει και με διαφορετική μορφή, αφού τα απόρρητα των Πυθαγορείων έγιναν στον Πλάτωνα απόρρητα, που είναι εκείνα, τα οποία δεν μπορούν να λεχθούν εκ των προτέρων¹². Αυτό σημαίνει ότι η διαλεκτική, δηλαδή η αληθινή φιλοσοφία, που είναι προφανώς τα απόρρητα, ούτε λέγεται ούτε γράφεται, καθ' ον τρόπον λέγονται τα άλλα μαθήματα¹³.

Το ερώτημα που προβάλλει τώρα και ζητεί απάντηση επιτακτικά είναι τι εννοούσε ο Πλάτων με τη λέξη «απρόρρητα» και συγκεκριμένα τι σημαίνει η φράση ότι αυτά δεν πρέπει και δεν μπορούν να λεχθούν εκ των προτέρων, και πως προσδιορίζεται εδώ το πρότερον. Αν θέλουμε να συγκεκριμενοποιήσουμε περισσότερο την ερώτηση, οφείλουμε να καθορίσουμε το σημείο εκείνο, πριν από το οποίο δεν πρέπει και δεν μπορεί να λεχθεί η φιλοσοφία. Δεν κρίνονται μάλλον ικανοποιητικές οι απαντήσεις που έχουν δοθεί μέχρι σήμερα, ότι δηλαδή η φιλοσοφία δεν μπορεί να λεχθεί, πριν ωριμάσει, δηλαδή έχει προετοιμαστεί σε ικανοποιητικό βαθμό ο αποδέκτης¹⁴, διότι τότε είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί ο βαθμός και τα όρια της ωριμότητας κάθε ακροατή η αναγνώστη. Πρέπει δηλαδή πρωτίστως να εξευρεθεί το σημείο εκείνο της ωριμότητας, στο οποίο όταν φτάσει ο άνθρωπος, μπορεί να ακούει, να αναγιγνώσκει, να λέγει η να γράφει τη φιλοσοφία.

Το συμπέρασμα, που προκύπτει από την ερμηνεία αυτήν, είναι ότι η φιλοσοφία δεν είναι απρόρρητη γενικά και αόριστα, δηλαδή άνευ όρων, πράγμα που σημαίνει ότι υπό όρους είναι ρητή. Τότε όμως η φιλοσοφία δεν θα ήταν πάντοτε απρόρρητη, όπως θέλει να την εμφανίσει ο Πλάτων, αλλά μόνον ενίοτε η κάτω από ορισμένες συνθήκες, πράγμα που δεν θα ήταν σύμφωνο με την πάγια θέση του, κατά την οποία η φιλοσοφία δεν είναι σε κάθε περίπτωση ρητή όπως τα άλλα μαθήματα, καθώς είδαμε. Το ότι τα απρόρρητα, ακόμη και με την εκπλήρωση των αναγκαίων όρων, δεν μπορούν να γίνουν ρητά, έχει ήδη επισημανθεί. Εδώ πρέπει να διευκρινισθεί ότι τα απρόρρητα δεν παραμένουν παντελώς άρρητα, όπως ισχυρίζονται ορισμένοι¹⁵, αλλά μη ρητά όπως τα άλλα μαθήματα. Με το ίδιο σκεπτικό θα μπορούσε επίσης να συμπεράνει κανείς ότι η φιλοσοφία δεν είναι απρόρρητη γενικά και αόριστα, αλλά μόνον σε σχέση με τα άλλα μαθήματα, πράγμα που σημαίνει ότι υπό ορισμένη έννοια δεν είναι απρόρρητη αλλά ρητή.

Αν τα πράγματα έχουν έτσι, τότε πρέπει να αναζητηθεί ο ιδιαίτερος τρόπος, με τον οποίο η φιλοσοφία είναι ρητή. Η μέθοδος αυτή δεν είναι άλλη από το αίνιγμα, αν δώσουμε πίστη στους ακροατές του Πλάτωνα κατά τη διάλεξή του για το αγαθό, που είναι η κορύφωση της φιλοσοφίας του. Όλες οι μαρτυρίες συγκλίνουν στο ότι ο Πλάτων είπε τη φιλοσοφία του κατά τρόπον αινιγματικό¹⁶. Τα λόγια όμως που εκφέρονται έτσι δεν είναι ακόμη καθαυτή φιλοσοφία, αλλά μια υποτυπώδης και εμβρυώδης μορφή της που λέγεται «παιδιά», δηλαδή παιχνίδι¹⁷. Είναι αυτά που σπέρνουμε στους κήπους του Άδωνη, ώστε με κανέναν τρόπο δεν πρέπει να θεωρηθούν αληθινή φιλοσοφία, παρά μόνον ίχνη της¹⁸.

Από το παιχνίδι όμως αυτό θα προκύψει η φιλοσοφία, η οποία συνίσταται στην επίλυση του εκάστοτε τιθέμενου αινίγματος. Με την έννοια αυτήν η φιλοσοφία, αποκτώντας όχι στατική αλλά δυναμική μορφή, ούτε λέγεται ούτε

γράφεται όπως τα άλλα μαθήματα. Αν ωστόσο λεχθεί η γραφή, χάνει την ουσία και την ταυτότητά της, αφού δεν είναι πια φιλοσοφία, διότι όταν την ακούει κανείς η τη διαβάζει, δεν αυτενεργεί, αλλά παραμένει απλώς παθητικός δέκτης ενός αποστεωμένου λόγου. Φιλοσοφία όμως είναι ενέργεια του νου, και επομένως εμφανίζεται όσο ο νους ενεργεί. Παράγεται δε από την πολλή συναναστροφή (συνουσία) και συνύπαρξη (συζήν) δηλαδή από το αντικείμενο έρευνας, που σαν φως ξεπηδά από τη φωτιά και τρέφεται από τον ίδιο τον εαυτόν της¹⁹.

Σημαντικό είναι να τονιστεί εδώ ότι η φιλοσοφία υπάρχει, μόνον όταν είναι ζωντανή και το σκεπτόμενο πρόσωπο εξετάζει το εκάστοτε υπό διερεύνηση θέμα, παύει δε να υφίσταται, όταν επέλθει ο διαχωρισμός των δύο οντοτήτων, του εγώ, δηλαδή του ερευνώντος ατόμου, και του προς διερεύνηση αντικειμένου, όταν δηλαδή ο νους δεν αυτενεργεί. Επομένως, είτε προφορικά είτε γραπτά λέγεται η φιλοσοφία, είτε δηλαδή ακούγεται είτε διαβάζεται, δεν είναι πια φιλοσοφία, διότι δεν ενεργεί ο νους για να τη βρει, ώστε να της δώσει σάρκα και οστά, αλλά απλώς την δέχεται ως έτοιμη τροφή, πράγμα που είναι ξένο και αλλότριο προς την ουσία και τη φύση της, αφού αυτό δεν συνιστά την οντότητά της. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι δεν είναι αποδεκτή μια ουσιαστική διαφοροποίηση του γραπτού από τον προφορικό λόγο²⁰, όπως κάνουν οι οπαδοί και θιασώτες της λεγόμενης άγραφης διδασκαλίας του Πλάτωνα, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η φιλοσοφία μόνον λέγεται αλλά δεν γράφεται²¹.

Το να τεθεί ο νους σε ενέργεια με βάση το προβαλλόμενο αίνιγμα προς επίλυσή του αποτελεί την αναζήτηση των «τιμιωτέρων», εκείνων δηλαδή που έχουν τη μέγιστη αξία. Για να αποκαλυφθούν όμως αυτά, οφείλει εκείνος που έχει διατυπώσει το αίνιγμα, να τα έχει στοχαστεί εκ των προτέρων, ώστε να τα συμπεριλάβει στον προφορικό ή τον γραπτό του λόγο²². Αυτά όμως παραμένουν κρυμμένα μέχρι την ανακάλυψή τους από τον αναγνώστη ή τον ακροατή. Η φιλοσοφία λοιπόν του Πλάτωνα και ίσως κάθε φιλοσοφία είναι «απόρρητη» αλλά όχι απόρρητη όπως εκείνη των Πυθαγορείων. Υπάρχει πάντως στενή και αρραγής σχέση μεταξύ των δύο κατευθύνσεων.

10 Διογένης Λαέρτιος, Βίων και γνωμών των εν φιλοσοφία ευδοκιμησάντων, Η, 15: «Έλεγον δε και οι άλλοι Πυθαγόρειοι μη είναι προς πάντας πάντα ρητά».

11 Porhyre (1982), Vie de Pythagore, Lettre à Marcella (Πορφύριος, Πυθαγόρου βίος), Texte établi et traduit par É. Des Places. Paris, Les Belles Lettres, 19, σ. 44: «α μεν ουν έλεγε τοις συνούσιν ουδέ εις έχει φράσαι βεβαίως· και γαρ ουχ η τυχούσα ην παρ' αυτοίς σιωπή».

12 Πλατ., Νομ., IB, 968 e: «ούτω δη πάντα τα περί ταύτα απόρρητα μεν λεχθέντα ουκ αν ορθώς λέγοιτο, απρόρρητα δε δια το μηδέν προρρηθέντα δηλούν των λεγομένων».

13 Πλατ., Z Έπ., 341 c-d: «ρητόν γαρ ουδαμώς εστιν ως άλλα μαθήματα, αλλ' εκ πολλής συνουσίας γιγνομένης περί το πράγμα αυτό και του συζήν εξαίφνης, οίον από πυρός πηδήσαντος εξαφθέν φως, εν τη ψυχή γενόμενον αυτό εαυτό ήδη τρέφει».

14 Th. A. Szlezák (2004), Πως να διαβάζουμε τον Πλάτωνα. Μετ. Π. Κοτζιά. Αθήνα, Εκδ. Θύραθεν, 114-5.

15 Α. Μάνος (2007), Πλατωνική φιλοσοφία. Μια ιερή τετρακτύς αποριών. Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη, 194-195.

16 W.D. Ross (1955), Aristotelis, Fragmenta Selecta (Περί ταγαθού), Oxonii e Typographeo Clarendiano, 117: «ανεγράψαντο τα ρηθέντα αινιγματωδώς ως ερρήθη», 118: «τα εν τη περί ταγαθού συνουσία αινιγματωδώς ρηθέντα». Πβ. K. Gaiser (1980), Plato's Enigmatic Lecture "On the Good", Phronesis, 25, 1, 5-37.

17 Ο Παρμενίδης (137 b2), για παράδειγμα, που θεωρείται παγκοίνως το ωραιότατο καλλιτέχνημα της αρχαίας διαλεκτικής, αποκαλείται από τον Πλάτωνα «παιδιά», δηλαδή παιχνίδι.

18 Πλατ., Φαίδρ., 276 b κ.εξ. Πβ. G. Ch. Koumakis (1971), Platons Parmenides Zum Problem seiner Interpretation. Bonn, Bouvier Verlag, σ. 24 κ.εξ.

19 Πλατ., Z Έπ., 341 c-d. A.-O. Richard (1986), L' enseignement oral de Platon. Paris· W. Wieland (1982), Platon und die Formen des Wissens. Göttingen.

20 Πλατ., Z Έπ., 341 d 2-3: «καίτοι τοσόνδε γε οίδα, ότι γραφέντα η λεχθέντα υπ' εμού βέλτιστ' αν λεχθείη». Πβ. Γ.Χ.

Κουμάκης (2008), Τα λεγόμενα άγραφα δόγματα του Πλάτωνα, στο: Γ.Χ. Κουμάκης, Πολίτευμα και ήθος. Η διαλεκτική και τα «άγραφα δόγματα» κατά Πλάτωνα. Αθήνα, Εκδ. Συμμετρία, 17-44.

21 Th. A. Szlezák, Πως να διαβάζουμε..., μνημ. έργο, 96-97.

22 Πλατ., Φαίδρ., 278 d 8 - e 2: «Ουκούν αυ τον μη έχοντα τιμιώτερα ων συνέθηκεν η έγγραφεν... εν δίκη που ποιητήν η λόγων συγγραφέα η νομογράφον προσερείς;».

Πηγή: deeaef.gr

Το παρόν κείμενο είναι είναι το δεύτερο μέρος της εισήγησης του Γεώργιου Χ. Κουμάκη, Επ. Καθηγητή Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην Επιστημονική Ημερίδα «Ουσία, Δομή και Υπόστασις του Κόσμου κατά την Προσωκρατική Φιλοσοφία» -Κεντρικό Κτίριο του Πανεπιστημίου Αθηνών, 29/4/2014 - Οργάνωση: Διεθνής Επιστημονική Εταιρεία Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας, Ένωση Ελλήνων Φυσικών

Δείτε το πρώτο μέρος της εισήγησης [εδώ](#)